

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Милан Лефтеров Миланов,
Правно-исторически факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград

относно: за присъждане на образователната и научна степен «**доктор**»
Катедра “Нова и съвременна история” на СУ “Св. Климент Охридски”

на тема: “Основни аспекти на икономическите и политическите отношения
“Япония-ЕО/ЕС” (1990-2006)

Автор: докторантка Ива Йосифова Венкова

Научен ръководител: проф. дин Христина Мирчева

1. Кратки биографични данни за докторантката

От предоставените биографични данни, които по същество са биобиблиографска справка, е видно, че Ива Йосифова Венкова е докторантка на самостоятелна подготовка по научна специалност “Нова и най-нова история” в Катедра “Нова и съвременна история” в Историческия факултет на СУ “Св. Климент Охридски”, както и към Института за докторанти и постдокторанти “Диалог-Европа”. Други два съществени факти са: **първо**, че е завършила с отличен успех петгодишен курс на обучение по международни отношения с придобита образователно-квалификационна степен “магистър” в Юридическия факултет на СУ “Кл. Охридски” **и второ**, че е работила в Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, като експерт и референт за Япония, Република Корея, Индонезия, Филипините и др. Била е и секретар на Българо-корейския комитет за промишлено коопериране.

Останалите елементи в биобиблиографската справка, свидетелстващи за нейните широкомащабни интереси и дейности, се свеждат до изброяване на специализации, стажове, публикации, изучаване на чужди езици, участия в конференции и семинари, писане на есета в национални студентски конкурси, превод и редактиране на книги, участие в екипа на българския национален павилион на “Експо-2010 “- Шангхай, придружаване на чужденци и др. Впечатлява и посоченото от докторантката владееене или ползване на чужди езици: английски, японски, френски, немски, руски и испански.

2. Актуалност на темата

Преди какъвто и да бил анализ на дисертационния труд следва да се подчертае изключително актуалния характер на неговата тема. Несъмнено,

всяка тема, свързана с проблематиката на Япония или на Европейския съюз, взети поотделно, представлява определен интерес. В случая, обаче, паралелното изучаване на въпросите, свързани с развитието на тези две първостепенни икономически и политически сили в съвременния свят се допълва с възможността за съчетаване на общовалидните закони на тяхното развитие с характерната специфика на присъщите им особености.

Основната заслуга на дисертационния труд се състои в това, че той дава възможност за актуално изследване и систематизиране на мястото и ролята на от една страна, Япония с нейното безспорно възходящо развитие, особено в следвоенния период, а от друга - не по-малко стремителното движение на структурите и общностите, предхождащи легитимирането на Европейския съюз и последвалата го еволюция. Независимо от факта, че и в двата случая началото е свързано с икономическа дейност, в която и двете части на уравнението – Япония - ЕС отбелязват забележителен напредък, политическият компонент в тяхното собствено развитие, както и в двустранното им сътрудничество е безспорен и убедителен. Всъщност тези два взаимно свързани елемента са основата, канавата на дисертационния труд и може определено да се твърди, че кандидатката умело е намерила фокуса на своя научен интерес и е положила усилия да го защити, колкото е възможно по-добре. Оттук може да се направи важния извод, че темата, която е предложила и защитава кандидатката Ива Венкова е дисертабилна и предоставя възможности за задълбочен анализ на съдържащата се в нея проблематика.

В работата на дисертантката сполучливо са открити главните научни цели. Авторката посочва пет такива цели, с които по принцип съм съгласен, но от особено значение, според мене, са следните две. Те в известен смисъл съдържат в себе си и останалите, а именно (цитирам) :

- да се открият, изследват и анализират основните проблеми, приоритети и характеристики между Япония и ЕС след края на Студената война, в контекста на новите тенденции в японската външна политика и в процесите на европейската интеграция;
- да се дефинират ключови моменти в развитието на двустранните връзки и да се анализират външнополитическите концепции, които се налагат в рамките на отношенията между Япония и ЕС.

На фона на анализа на съвременната политическа и икономическа действителност в Европа, респ. Западна Европа и в Азия, респ. Япония, са изведени основните аспекти на двуединството на взаимно отблъскващите се и взаимно предполагащи се моменти на сътрудничество и конфронтация. Независимо от отделянето на съответстващото внимание на причините и последиците от конфронтационната политика, практикувана и от двата полюса по време на Студената война, на крехките и недълготрайни епизоди на разведряване на международната атмосфера, основният период, който се разглежда в дисертацията е периода след Студената война и до наши дни (1990-2006 г.). В този смисъл авторката прави и съответната уговорка: “В настоящата дисертация се анализират предимно политическите и икономическите взаимоотношения между Япония и ЕС в разглеждания период.

Редица други сфери на отношенията остават извън нейния предмет на изследване или се засягат бегло.”

Изследването се основава на документални източници и специализирана научна литература на български, японски, английски, немски, френски, испански и руски език. Изворите обхващат, както е нормално да се очаква, богатата документация на Европейския съюз, на неговите държави членки, както и на съответните японски държавни източници, допълвани при необходимост и от меродавни обществени фактори.

3. Познаване на проблема и произтичащи от него задачи

Дисертационният труд свидетелства за задълбоченото познаване от страна на докторантката Ива Венкова на предмета на всестранно разработената от нея тема. В обширната по обем работа са посочени не само историческите предпоставки и паралели за развитието на японо-европейските (ЕС) отношения, основните отправни принципни положения, регулиращи и ръководещи диалога Япония-ЕС, но е описана и спецификата на тези отношения, поставен е и подходящ акцент върху редица съществени детайли, спомагащи за възприемане на цялото и водещи до съответни изводи.

Задачите, които си поставя авторката, в крайна сметка, намират своето обобщение в постигнатите практическа насоченост и значимост на труда. Тя е права, когато извежда тази значимост от, **на първо място**, възможностите за цялостен анализ на процесите и проблемите в отношенията между Япония и ЕС; **на второ място**, от опита за формулиране на основополагащите интереси на страните и за преглед на двустранните японо-европейски отношения в светлината на теории и концепции от научната литература; и **на трето място**, от приложимостта на резултатите от изследването в практиката и в последващи научни разработки от авторката, свързани с анализа на японо-европейските отношения, особеностите на съвременната японска действителност.

4. Методика на изследването

Общо взето, избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, заявени за решаване в дисертационния труд. В този смисъл са използвани и приложени различни методологични подходи и похвати, като историко-хронологичен, логично-аналитичен, сравнително-аналитичен, емпирично-приложен, както и други методи, вписващи се в общото определение на комплексния подход. Тук му е мястото да се отбележи и доброто владение на понятийния апарат (макар че на отделни страници той почти замества и измества изложението), както и добрите стил и език на авторката.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Предложеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 513 страници и се състои от увод, три глави и заключение. В него се съдържа и списък на използваните документи и източници, както и на научна литература и периодичен печат.

Като се изключат увода и заключението, които по дефиниция и по традиция изпълняват задачата да въведат темата и съответно да обобщят

резултатите от нейната разработка, в трите глави вниманието е съсредоточено върху следните основни моменти:

Глава Първа, озаглавена “**Специалните отношения “Япония-ЕО/ЕС” след края на Студената война**”, има за предмет проблематиката, свързана със сложните взаимоотношения между ЕС (тогава все още ЕО) в последните години на Студената война и на основните проблеми и тенденции през първата половина на 90-те години. С оглед нагледно изтъкване съдържанието на главата докторантката я е подразделила на части и подчасти. **Първата част** е посветена на “*Актуални проблеми в диалога Япония-ЕО/ЕС*” и по-специално на натрупаните противоречия в двустранните икономически отношения – асиметрии, конкуренция, ръст на взаимните инвестиции, защитни протекционистки механизми, ролята на т.нар. “външен натиск” за поведението на Япония и т.н. **Втората част** е озаглавена “*Състояние и развитие на търговията между Япония и ЕО/ЕС и търсене на нов етап в развитието на двустранните отношения*”. Освен проследяване на реалното развитие на тези отношения, тук става дума и за дефицита на ЕО в търговията с Япония, както и опит да се изясни възможността от преодоляване затвореността на японския пазар. **Третата част** “*Развитие на диалога Япония-ЕО/ЕС по проблемите на търговските отношения и на автомобилната индустрия*” поставя ударението върху т.нар. неконфронтационен подход за разширяване на двустранния диалог. Утвърждава се институционализацията на контактите. Специално внимание е отделено на противоречието, породено от нерешените проблеми в автомобилната търговия, главно поради японската протекционистка политика. Частично то е решено с т.нар. автомобилно споразумение, което съдържа елементи на консенсус и което изтече в края на 1999 г. **Четвъртата част** “*Японо-европейските икономически отношения и САЩ (1993-1995 г.)*” третира проблематика, свързана с отражението на японо-американските икономически отношения върху японо-американските отношения като цяло или проблематиката на т.нар. *триада*. **Петата част** “*Политически аспекти на диалога “Япония-ЕО/ЕС”*” по преценка на дисертантката, е допълнително подразделена на четири подточки. Взети в своята цялост тези подточки представляват съдържанието на петата част от първа глава. Макар и важни, поради твърде големия обем на Глава Първа, не позволяващ подробното им анализиране и рецензиране в рамките на ограничения формат на настоящото становище, ще се ограничи само с отбелязването на наименованията им, придружени с евентуален кратък коментар. Заглавията на тези четири подточки са, както следва: а) “*Предпоставки за развитие на политически диалог*” (прави се анализ на основни тенденции в развитието на външната политика на Япония и на ЕС, като се посочват основни принципи и отправни точки на Общата външна политика и политика за сигурност (ОВППС) на ЕС. Набляга се на значението на т.нар. “цивилна (гражданска) сила”, като в това понятие се включва не само използването на Силите за самоотбрана в мироопазващи операции, но и отказ от употреба на сила е принуда в полза на взаимноизгодното сътрудничество, диалога, както в политиката, така и в икономиката и развитието на наднационални структури. б) “*Области от взаимен интерес*”. Тук докторантката специално отбелязва значението на “*тристранния диалог САЩ-Япония-Европа*”, както и получаването от страна

на Япония на статут в рамките на ОССЕ. Същевременно ЕС задълбочава сътрудничеството си със страните и структурите в Източна и Югоизточна Азия. Отбелязва се и японската помощ за страните от Централна и Източна Европа и страните, възникнали в резултат от разпадането на бившия Съветски съюз; в) “*Япония, ЕС и кризата в Западните Балкани*”. Разглеждат се процесите на разпадане на Югославия и отражението на тези процеси върху японската политика по отношение на връзките и сътрудничеството ѝ с ЕС; г) “*Япония, ЕС и кризата на Японския полуостров*”. Предмет на анализа в тази подточка е състоянието на Корейския полуостров и тенденцията на ЕС към евентуално по-активно участие във връзка с трайното решаване на проблемите в този регион.

Глава Втора “Нови аспекти в диалога и сътрудничеството Япония-ЕС през първата половина на 90-те години на ХХ век” се съсредоточава върху описанието на основните концепции и тенденции в японо-европейските политически и икономически отношения от средата на десетилетието до края на ХХ век, илюстрирани посредством процесите и явленията, в които намират израз. Тази глава има две части, като първата част има от своя страна три подчасти, а втората глава има четири подчасти. За съдържанието на тези части и подчасти и подхода на докторантката към тях може да се съди главно по наименованията, които тя им е дала. Може само да се съжالياва, че ограниченият обем на становището не позволява на рецензента да обхване представения твърде пространен материал. И така:

Първата част на втора глава е озаглавена: “*Икономически аспекти на диалога Япония-ЕС*”:

- **първа подчаст:** “*Нов “стар” подход на ЕС към Япония и приоритетните интереси на страните*”;
- **втора подчаст:** “*Развитие на актуални проблеми в двустранните търговски отношения*”;
- **трета подчаст:** “*Международни аспекти на диалога Япония-ЕС*”.

Втората част на втора глава е озаглавена: “*Основни проблеми на диалога Япония-ЕС в политическата област*”:

- **първа подчаст:** “*Нов формат на диалога Европа-Азия и японо-европейските отношения*”;
- **втора подчаст:** “*Развитието на диалога по проблемите на КЕДО*”;
- **трета подчаст:** “*Позициите на Япония и ЕС по други регионални и по глобални политически проблеми*”;
- **четвърта подчаст:** “*Политическо сътрудничество между Япония и ЕС по значими проблеми в Европа и Източна Азия*”.

Глава Трета “Япония и ЕС в началото на ХХІ век” е посветена на състоянието и развитието на японо-европейските отношения от началото на новия век до наши дни. Тази глава има две части, всяка от тях с респективно по две и три подчасти, като първа част на втората подчаст има и три допълнителни подточки:

Първата част: “*Развитие на икономическите отношения между Япония и ЕС в началото на ХХІ век*” има за предмет проблемите на

икономическия диалог:

- **първа подчаст:** *“Стратегията на ЕС за Азия и глобални въпроси в икономическите отношения между Япония и ЕС”*. Изследва се мястото на Япония в новата азиатска стратегия на ЕС; климатичните проблеми; новият преговорен цикъл в рамките на СТО “Доха” и т.н.
- **втора подчаст:** *“Нови аспекти в политиката на икономическо сътрудничество Япония-ЕС”* – изследват се: процесът на разширяване на ЕС; двустранните търговски потоци; инвестиционните потоци; двустранният регулаторен диалог, енергийното сътрудничество и т.н.

Втората част: *“Нови аспекти на японо-европейския политически диалог и сътрудничество”* третира основните проблеми на двустранните политически отношения:

- **първа подчаст:** *“Обновяване на японо-европейското партньорство по глобални и регионални проблеми в началото на XXI век”*;
 - = **подточка а:** *“Принципно обновяване на сътрудничеството”*. Третира преди всичко японската инициатива за “партньорство на хилядолетието” между Япония и ЕС”, създаване на японо-европейски съвместен план, деклариране на готовност за съвместна борба против международния тероризъм и т.н;
 - = **подточка б :** *« Проблемите на Корейския полуостров и позициите на Япония в ЕС »*. Предмет на тази подточка е анализът на диалога по севернокорейския въпрос в началото на новия век ;
 - = **подточка в :** *« Сътрудничество в областта на международния мир, глобалните въпроси и регионалните кризи »*. Става дума за съвместно участие на Япония и ЕС в решаване на регионални кризи и помощ при природни бедствия на основа на идеята за « взаимна регионална подкрепа , подкрепа на мултилатерализма, неразпространението на ядрени оръжия и други многостранни механизми.
- **втора подчаст :** *« Япония, ЕС, иракският въпрос и новите проблеми с Иран »*. Посветена е на диалога между Япония и ЕС във връзка с войната с Ирак и ядрената криза с Иран ;
- **трета подчаст :** *« Регионалната обстановка в Източна Азия, Китай и японо-европейските отношения »*. Разглеждат се проблемите на японо-европейския диалог в контекста на бързия напредък на Китай и регионалната динамика в Източна Азия.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторантката

Докторантката е заявила 5 (пет) публикации, от които една на английски език и една под печат. Като брой те са напълно достатъчни, а заглавията им свидетелстват за връзка с темата на дисертацията. Като съдържание, обаче, не

бих могъл да ги рецензирам, тъй като не фигурират сред представените ми материали по процедурата.

7. Обща оценка на дисертацията

Предложеният за рецензиране дисертационен труд свидетелства за задълбочено отношение на авторката Ива Венкова към разработването на темата. Както вече бе отбелязано, следва да се изтъкне сполучливия избор на темата заради нейната актуалност, значимост и дисертабилност. Сериозността, с която тя подхожда към изпълнението на научноизследователската задача, която си е поставила, личи от методологичното обезпечаване на разработката, от богатия извор на материал, от меродавната научна документация и ползване на широка гама от специализирана научна литература. Не на последно място при оценка качествата на дисертацията е и обстоятелството, че докторантката И. Венкова познава в дълбочина третираната от нея проблематика, има лични впечатления от политическата и икономическата действителност в повечето от разглежданите от нея казуси.

Компетентността на дисертантката, резултат от солидна теоретична подготовка и практически опит, намира отражение в уменията ѝ да поставя научния проблем в контекста на предходни, настоящи или предстоящи процеси и явления както от национален, така и от международен мащаб. Проблемите на отношенията между Япония и Европейския съюз (в редица случаи разширени до общоевропейски отношения) са несъмнено изключително важен проблем на съвременността. Независимо от факта, че времево изследването е ограничено до периода 1990-2006 г. в дисертацията се третира много и различни проблеми, които не могат да бъдат разглеждани откъснато от тяхната предистория и от контекста на общите международни взаимоотношения в съвременната действителност. Разнообразието от глави, части, подчасти, точки и подточки съответства на замисъла на дисертантката за широко и детайлно третиране на проблемите, но същевременно води и до набъбване на книжното тяло и да известно не винаги оправдано раздуване на изложението.

8. Основни приноси и приносни моменти

При изобилието, особено в последно време, на научни дисертации, монографии, студии или просто дипломни работи към въпроса за приносите следва да се подхожда много внимателно и прецизно. Много рядко сме свидетели на уникални научни приноси, което е и нормално. По-скоро става дума за приносни моменти, които допълват или конкретизират вече съществуващи разработки с приносен характер. При това ясно и логично е, че уникални приноси могат да очакват от разработването на уникални теми.

В случая с дисертацията на Ива Венкова сме изправени пред една работа, чиято тема, без да бъде уникална, дава възможност за идентифициране и формулиране на значими приносни моменти.

Определено може да се счита за принос задълбоченото, при това паралелно, изследване чрез описание и анализ на новите реалности в отношенията между Япония и ЕС на съвременния етап.

В този ред на мисли приносен момент е и изясняването и тълкуването на определени понятия, които макар и не нови, придобиват в съвременността ново

звучене и ключово значение за разбирането и анализирането на японо-европейските отношения като: ”японския международен принос”, ”човешката сигурност”, ”кръстосаната регионална подкрепа”, ”цивилната (гражданска) сила”, т.нар. ”външен натиск върху Япония за пазарно отваряне”, ”ролята и значението на триадата САЩ-Япония-Западна Европа” и т.н.

Съществени са и изводите на авторката за необходимостта от преосмисляне и преоценка на изразените в редица източници тези за хронична слабост на двустранните японо-европейски отношения, както и на очакванията периодът след Студената война да открие нови възможности пред японо-европейското сътрудничество. Изразяването на личната позиция на авторката при разглеждането на редица казуси също е принос за успеха на дисертацията.

9. Критични бележки и препоръки

Както към всяко научно изследване или друг вид академична дейност, плод на интелектуално усилие, така и в този случай могат да бъдат направени критични бележки и препоръки, целящи неговото подобряване. В конкретния случай те са по-скоро впечатления и препоръки, защото не може да се говори за погрешна трактовка на темата или неверни изводи. Това личи от цялостния дух на становището. Независимо от това обаче следва да се отбележат следните моменти, които по мое мнение, ако биха могли да бъдат взети предвид при по-нататъшна работа над рецензирания труд, биха могли да допринесат за неговото усъвършенстване:

1. За обема на изследването. В този си вид той е твърде голям и води до усещането на прекалено натрупване на факти, събития, концепции, имена, дати и т.н., които, макар и верни сами за себе си, създават впечатлението за надделяване на количествения елемент над качествения, на описателния над аналитичния похват.

2. Ако се приеме, че темата е твърде обширна (а това несъмнено е така) и изисква организиране на голямо количество изворов материал, авторски разсъждения и анализ, то тогава е могло още в началото, в пряко взаимодействие с научния ръководител, или да се стесни обхвата на темата още в наименованието, или да се прегрупират отделните глави и раздели. Сега разработката **по обем** повече подхожда за голям докторат, отколкото за начален научно-изследователски труд.

3. Това несъмнено се е отразило на вътрешната организация на работата, която би могла да бъде по-стегната и целенасочена, като се избегнат твърде многото части, подчасти, точки и подточки. Редица, сами по-себе си интересни подробности, примери и доказателствени препратки, биха могли да бъдат изнесени в съответни приложения, които да се разглеждат като органична част от изложението. Това би направило труда по-четивен и въздействащ.

4. Намирам, че уводът е прекалено дълъг, навлиза в същността на изложението и по този начин засилва усещането на повторения в последващите глави.

5. През цялото време на запознаването ми и рецензирането на дисертационния труд се опитвах да установя за себе си кое преобладава в

нейния предмет и поле за анализ – историята или международните отношения. Видимо, дисертантката има подготовката да направи и двете, но за мене, на фона на историческата и хронологическа ретроспекция, тя разработва една съвременна международна проблематика. Или прави опит да съчетае и двете.

6. Не са приложени текстовете на публикациите, а само техните наименования. Дори да се предполага, че те напълно съответстват на темата и същността на дисертацията, в което аз вярвам, необходимо е те да фигурират в документацията на процедурата и да се предоставят на разположение на рецензентите.

7. На фона на богатата библиография на латиница и дори на японски език, прави впечатление твърде ограничената литература на кирилица. Ако на български език съответните заглавия са малко, то на руски език те са значително повече.

8. Това, което следва да се препоръча на докторантката Ива Венкова, особено в случай на издаване на труда, а това би било желателно, е известно редуциране на общия обем, внимателна редакция с оглед избягване на някои повторения в буквален смисъл и по дух, както и засилване на съществените акценти в работата за сметка на по-маловажните детайли.

Всички тези бележки и препоръки обаче не променят положителната оценка за дисертационния труд, която държи сметка за благоприятните възможности, предлагани от дисертацията, за прилагане на научно-изследователските постижения и резултати в практиката на българската външна политика.

10. Заключение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на Правилника за неговото прилагане.

Трудът показва, че докторантката Ива Йосифова Венкова притежава необходимите теоретични знания и професионална опитност, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Предвид гореизложеното, изразявам *положителната си оценка* за осъщественото изследване, представено от рецензирания по-горе дисертационен труд, постигнатите резултати и приноси моменти и *предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Ива Йосифова Венкова по професионално направление 2.2. “История и археология”.

08.01.2013 г.

София

Изготвил становището:

проф. д-р Милан Л. Миланов